

Zitierhinweis

Stellner, František: Rezension über: Jiří Padevět, Průvodce stalinistickou Prahou 1948–1956. Místa – události – lidé, Praha: Academia, 2018, in: Český časopis historický, 2019, 1, S. 200–202, DOI: 10.15463/rec.758966085

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a–63a UrhG) zulässig.

Jiří PADEVĚT

Průvodce stalinistickou Prahou 1948–1956. Místa – události – lidé

(= Průvodce)

Praha, Academia 2018, 966 s., ISBN 978-80-200-2877-8.

V loňském roce vyšel v ediční řadě historických průvodců v nakladatelství Academia další svazek, který začíná únorovými událostmi 1948 a končí rokem 1956. Nakladatel a historik Jiří Padevět se tomuto druhu odborné literatury začal věnovat počátkem 21. století, kdy v roce 2010 vydal *Cesty s Karlem Hynkem Máchou: průvodce*. Zabýval se v něm lokalitami, které navštívil nejvýznamnější český romantický básník. U každého hesla zaznamenal historický název daného místa, jeho charakteristiku, historii a souvislost s Máchou. Tím se zapojil do širšího procesu zkoumání míst paměti, které se na okolo roku 2000 dostalo do popředí i u české historiografie.¹

Po publikaci, věnující se jednomu z nejznámějších českých básníků, se Padevět přeorientoval na dějiny 20. století, především na protektorátní a poválečnou etapu národních dějin. V roce 2013 vydal *Průvodce protektorátní Prahou: místa – události – lidé* (druhé vydání 2018), který koncipoval formou topografie ulic seřazených podle současných městských čtvrtí. Vedle klíčových mezníků, jako byly heydrichiáda či Pražské povstání, tu popsal i méně známé události a osobnosti (konspirační byty, krycí firmy německých bezpečnostních služeb, tajná porodnice).

V roce 2015 vyšel J. Padevětovi svazek *Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*, kde ve formě místopisných hesel informoval o násilnostech nacistické branné moci, páchaných na civilním obyvatelstvu mimo bojové situace a mimo „oficiální“ prostory. Klíčovými sledovanými událostmi byly protipartyzánské operace, potlačena povstání, represe, násilnosti spáchané na věznicích během pochodů a transportů smrti nebo střelba do obyvatel, sledujících vojenské ústupové kolony.

O rok později následoval průvodce *Krvavé léto 1945: poválečné násilí v českých zemích*, kde se zaměřil na tzv. divoký odsun českých a moravských Němců z pohraničí. V témže roce 2016 vydal Jiří Padevět spolu s publicistou Pavlem Šmejkalem průvodce *Anthropoid*. Ten se soustředil na místa, spojená s aktivitami československého exilového výsadku, jehož příslušníci spáchali atentát na zastupujícího říšského protektora Heydricha. V roce 2017 se na trhu objevila Padevětova publikace *Tři králové: odbojová činnost*

1 V tomto rámci například vznikla mobilní aplikace Místa Paměti národa, která je interaktivním průvodcem po místech spjatých s příběhy 20. století. Z knižních výstupů jmenujme kvalitní *Tragická místa paměti: průvodce po historii jednoho regionu / Tragische Erinnerungsorte: ein Führer durch die Geschichte einer Region: 1938–1945*, které editoval Ondřej Matějka. Místům paměti na druhou světovou válku se kupříkladu věnovali Pavel MÜCKE, *Místa paměti druhé světové války*, a Petr NOSÁLEK, *Místa Paměti národa. Průvodce po místech spojených s událostmi 2. světové války*. Také v česko-rakouském časopise *Prague Papers on the History of International Relations* vyšlo několik příspěvků k „Erinnerungsorte“ v rámci spolupráce českých a německých historiků vedených profesorem Thomasem Wünschem z Universität Passau.

legendární skupiny a vysílací místa radiostanic Sparta I a Sparta II, která mapuje příslušná místa paměti zejména v Praze, Plzni, Dobřichovicích, Cerhovicích a Kladně.

Žánr průvodce opustil Jiří Padevět v roce 2017 u knihy *Dotek Anthropoidu*, ve které vylíčil přípravu, provedení atentátu na Heydricha a následné represe. Většinu textu této knihy tvoří komentované dokumenty z dobového tisku a z provenience německých bezpečnostních složek. V roce 2018 vyšel Padevětovi další průvodce *Za dráty: tábory v období 1938–1945 na území dnešní České republiky*, v němž předložil místa paměti podle současných krajů. Krátce na to publikoval knihu *Odbojová skupina bratři Mašinů*, kde se jeho zájem posunul do totalitní éry. Všechny zmíněné Padevětovy publikace jsou doplněny bohatým a velmi kvalitním obrazovým materiálem.

Průvodce stalinistickou Prahou se řadí do ediční řady, která si klade za cíl představit „tisíce lidských příběhů“. Se svými téměř tisíci strany se jedná o dosud nejobjemnější knihu této řady. Autor zvolil osvědčenou strukturu: po krátkém úvodním slovu následují kapitoly, rozdělené podle městských částí. V nich se věnuje mj. domům, palácům, ministerstvům, úřadům, školám, divadlům, kinům, výstavištím, bytům, parkům. Hlavní pozornost patří významným či zajímavým osobnostem stalinistické éry, příslušníkům třetího odboje, obětem perzekucí (mj. v rámci souzení tzv. zločinů proti republice), politickým činitelům komunistické strany, poslancům Národního shromáždění, představitelům bezpečnostních a vojenských složek, umělcům, vědcům, učitelům, sportovcům, církevním předákům, nakladatelům atd. Na přehledné úvodní mapce dané městské části jsou vyznačena čísla příslušných hesel. Jejich rozsah je různý: zahrnuje několikastránková hesla i několikařádkové krátké informace. Velmi kvalitní obrazová příloha obsahuje ukázky dokumentů, fotografie osobností, událostí, budov, knih atd.

Autor čerpal z pramenů v Národním archivu, Národním filmovém archivu, Vojenském ústředním archivu, Archivu hlavního města Prahy a Archivu bezpečnostních složek. Využil i desítky dalších zdrojů, dobových pramenů a tisku i vědeckých publikací. Jejich seznam, rozdělený na archivní prameny, literaturu a internetové zdroje, najdeme na konci publikace. Velmi precizně jsou vypracovány zdroje fotografií. Zde převažují ČTK, Národní archiv, Sbírka Národního muzea, Archiv hlavního města Prahy, Archiv Robina Brichty a Archiv autora. O autorově seriózním přístupu svědčí i to, že text doplňují kvalitní jmenný rejstřík, místní rejstřík a věcný rejstřík. Elektronická verze průvodce se bohužel nepřipravuje.

Autorovi se podařilo zachytit tíživou atmosféru doby „zmaru“, kdy se komunistická zvůle projevovala též pronásledováním lidí s odlišným politickým názorem, společnost se musela vyrovnávat s důsledky znárodnění, zavádění centrálně plánované ekonomiky, kolektivizace, emigrace, denunce, politickými procesy. Z významných představitelů třetího odboje Padevět zdůraznil roli skautské vedoucí Dagmary Skálové, která se s několika skauty připojila k připravovanému protikomunistickému povstání. U hesla věnujícího se dnešní Filozofické fakultě Univerzity Karlovy je důraz položen na perzekvované pedagogy a studenty (Miloslav Hýsek, Růžena Grebeníčková, Alexandr Kliment, Jan Patočka a sedm dalších), známé literáty (Josef Škvorecký, Milan Kundera), ale zmíněny jsou i opory nové éry (Ludvík Svoboda, Václav Husa, Oldřich Říha ad.). Velmi zajímavé jsou například

i vybrané akce, které se konaly v Obecním domě v letech 1948–1954: vedle konference Svazu československých spisovatelů je zmíněn i Pražský vzorkový veletrh, setkání vlasteneckých katolických kněží či instruktaž pro členy výměnných poboček v rámci měnové reformy. U hesla Národní divadlo je zajímavé sledovat vzrůstající počet zařazených děl ruských a sovětských autorů i výběr domácích dramatiků a hudebních skladatelů podle třídního hlediska. Za hlavní architektonické projevy stalinistické éry jsou označeny hotel International a Stalinův pomník na Letné.

Průvodce je výbornou pomůckou pro analýzu padesátých let, navíc by mohl napomoci k dalšímu vyrovnání se s tíživým dědictvím komunistické éry, neboť zmapoval mnoho nespravedlivostí, zločinů a politických „zvěrstev“. Autor v rozhovorech, věnujících se vydání průvodce upozornil i na nepřilíhnutí intenzivní připomínání si stalinistické epochy v dnešním hlavním městě. Přimlouvá se za intenzivnější zaznamenávání vzpomínek pamětníků, dále vybudování velkého památníku druhého a třetího odboje v Ďáblickém hřbitově, jakož i zřizování informačních tabulek, které by vysvětlovaly historii konkrétních budov. Padevět též navrhl z věznice na Pankráci, nechvalně známé z doby nacistické okupace i komunistického totalitarismu, vybudovat velké muzeum totality.

František Stellner

Petr BLAŽEK (ed.)

„Kéž je to všechno ku prospěchu obce!“ Jan Patočka v dokumentech Státní bezpečnosti

Praha, Academia – OIKOYMENH 2017, 495 + xcvi s. obrazových příloh,

ISBN 978-80-200-2663-7, ISBN 978-80-7298-203-5.

Českého filosofa Jana Patočku (1. června 1907 – 13. března 1977) si širší veřejnost obvykle připomíná v souvislosti s jeho působením v pozici mluvčího Charty 77. Je proto překvapivé, že právě poslední dny a měsíce Patočkova života doposud nebyly důkladněji zmapovány. Ba co víc, mnohé události, zejména pak ty související s Patočkovou smrtí, bývají popisovány nepřesně či zavádějícím způsobem.¹ Tuto situaci by mohla napravit edice Petra Blažka, zpřístupňující soubor dokumentů, které v souvislosti s osobou Jana Patočky během šedesátých a zejména pak sedmdesátých let shromažďovala československá Státní bezpečnost, ať už v Patočkově vlastním svazku „Spoj“ či v rámci svazků jiných. Do rukou se tak čtenáři dostávají materiály, s jejichž pomocí si lze vytvořit přesnější představu jak o represích, kterým byl tehdy Patočka dlouhodobě vystaven, tak o klíčových událostech posledních měsíců a dní jeho života.

Blažkem editované prameny – celkem 155 dokumentů – pocházejí z různých útvarů StB: Jsou tu svazky operativních útvarů StB (60., 70. a 80. léta, D 1–108), svazky Správy sledování StB (70. léta, D 109–135), protokoly z výslechů, včetně rozhovoru a prohlášení J. Patočky (70. léta, D 136–144) i mimořádné zprávy StB o ohlasech na

1 Jako příklad lze zmínit nedávný výklad Jamese Menseche, z jehož popisu posledních událostí Patočkova života by člověk mohl dojít k závěru, že Patočka zemřel přímo během policejního výslechu či bezprostředně po něm, nikoliv až zhruba deset dní poté v nemocnici (srov. James MENSCH, *Patočka's Assubjective Phenomenology: Toward a New Concept of Human Rights*, Würzburg 2016, s. 11).